

Vliegende Hollander, vliegende schotel, vliegend tapijt; alles wat kan vliegen heeft altijd kunnen rekenen op de interesse van mensen. Maar de vliegende rat, zoals de stadsduif vaak genoemd wordt, kan rekenen op een dermate diep gewortelde haat dat de soort de moeite van het bekijken nauwelijks waard lijkt. Wat is er eigenlijk bekend van de stadsduif en hoe zinvol is de manier waarop wij met deze vogel omgaan?

Hoe geliefd is de stadsduif?

HERKOMST

Stadsduiven zijn in het wild levende exemplaren van gedomesticeerde rotsduiven (*Columba livia Gmelin, 1789*). Plaats en begin van de domesticatie is niet precies bekend maar, op grond van afbeeldingen, waarschijnlijk gesitueerd in Voor-Azië in het vijfde millennium voor Christus. In Griekenland verschijnt de gedomesticeerde duif in het begin van het eerste millennium voor Christus en in de Romeinse tijd is het houden van duiven al heel algemeen. De Romeinen hielden de duiven in semi-vrijheid; de vogels vlogen vrij rond en in een duiventil werd voedsel en nestgelegenheid geboden. Door de sterke binding met het voedsel en de nestplaats bleven de vogels in de buurt. Duiven werden door de Romeinen niet gehouden als sierduif of postduif, ze werden vetgemest voor consumptie. De Romeinen brachten als eerste gedomesticeerde duiven naar gebieden ten noorden van de Alpen. Vanuit een gastronomische motivatie hebben de Romeinen meer diersoorten over Europa verspreid. Men kan aannemen dat alle huidige rassen van sier- en wedstrijdduiven zijn gefokt vanuit deze Romeinse productiedieren. In navolging van Johnston & Janiga (1995) beschouwen sommige auteurs de stadsduif als een aparte soort, omdat deze ecologisch en in sommige opzichten ook fysiek duidelijk te onderscheiden is van de rotsduif en van gedomesticeerde duivenrassen. De grote genetische flexibiliteit heeft de menselijk gestuurde selectie uit hun gemeenschappelijke voorgeschiedenis deels ongedaan gemaakt. Het verschil tussen stadsduiven en de huidige duivenrassen is in praktijk echter veel minder scherp. Volgens enkele bronnen bestaat in sommige steden driekwart van de populatie uit verdwaalde wedstrijdduiven en hun nazaten.

DUIVEN IN NEDERLAND

Afstammelingen van de rotsduif zijn sinds de komst van de Romeinen ook in Nederland aanwezig. De oudste archeologische vondsten van botten die worden toegeschreven aan stadsduiven komen allemaal uit een Romeins militaire context. In Nederland zijn uit inheemse nederzettingen uit de Romeinse tijd geen vondsten van stadsduiven bekend, noch in nederzettingen uit de periode daarvóór, de IJzertijd. Er zijn veel historische verwijzingen over het voorkomen van de stadsduif. Na de Romeinse tijd is het houden van duiven in Nederland steeds gewoner geworden, met name in steden. Al op 20 december 1557 vaardigde het stadsbestuur van Amsterdam bepalingen uit tegen de overlast van duiven. Vierhonderdvijftig jaar later worstelt het bestuur van de hoofdstad nog steeds met deze problematiek.

KALE ROTSEN EN COMPACTE STAD

De natuurlijke habitat van de rotsduif hangt samen met de nestlocatie op rotswanden, meestal op richels in grotten. Deze dienen ook als rustplaats. De beschutting en constante temperatuur in grotten maakt het mogelijk vrijwel het hele jaar te broeden. Rotsduiven leven hoofdzakelijk in boomloze gebieden. Hierdoor vermijden ze concurrentie met boombroedende soorten. Sommige groepen maken lange voedselvluchten, bijvoorbeeld naar akkers. Ondanks het geweldige vliegvermogen, zijn wilde en verwilderde populaties standvogel en zelfs honkvast. De compacte stad, aaneengesloten urbaan gebied met grote stenen gebouwen en weinig of geen groen, lijkt sprekend op de voorkeursbiotoop voor deze soort. Het enorme voedselaanbod en de afwezigheid van roofdieren maken de situatie haast ideaal. Brits onderzoek wees uit dat er een relatie bestaat tussen de dichtheid van

vogels in de stad en de dichtheid van het aantal huishoudens. Naar mate het aantal huishoudens per vierkante kilometer toeneemt, nemen veel vogelsoorten in aantal toe. Boven een bepaalde dichtheid van huishoudens nemen bijna alle vogelsoorten weer af, zelfs de meest algemene soorten zoals merel en pimpelmees. Bij een nog hogere dichtheid van huishoudens is zelfs sprake van afname bij de meest uitgesproken stadsvogel, de gierzwaluw. Maar daarboven bereikt de stadsduif veruit de hoogste dichtheid. Hoger zelfs dan elke andere vogel in het stedelijk gebied. Stadsplanologen hebben - waarschijnlijk onbewust - gekozen om naast veel mensen ook veel duiven onderdak te bieden.

HET GROTE VOORDEEL VAN DUIVENMELK

Net als rotsduiven nestelen stadsduiven op harde ondergrond, bij voorkeur uit de wind. Stadsduiven broeden tot acht keer per jaar. Per legsel worden twee witte eieren gelegd die zeventien dagen na het leggen van het tweede ei uitkomen. De jongen worden de eerste dagen gevoerd met duivenmelk, een melkkleurig vocht dat door beide ouders wordt geproduceerd. De opgroeiende jongen zijn daarom niet afhankelijk van eiwitrijke insecten, zoals bij de meeste andere vogels het geval is. Hierdoor zijn stadsduiven in staat jongen groot te brengen in de meest troosteloze kale stadskernen. Stadsduiven zijn al geslachtsrijp na ongeveer vijf maanden. Zij kunnen gaan broeden in hetzelfde jaar als waarin ze geboren zijn. Een verschijnsel dat slechts bij enkele vogelsoorten voorkomt. De gemiddelde levensduur van een stadsduif is vooral afhankelijk van de mate van bestrijding, maar sommige exemplaren worden twintig jaar oud.

ECOLOGISCHE NICHE

Het belangrijkste bezwaar tegen exoten, zoals de stadsduif, is de veronderstelde bedreiging van populaties van inheemse soorten. In Nederland is dat niet onderzocht, maar het speelt waarschijnlijk nauwelijks een rol, omdat de stadsduif zijn eigen ecologische niche heeft. Omgekeerd is dat wel het geval: de stadsduif is een belangrijke prooi voor grote roofvogels. Het grote aantal stadsduiven in steden is mogelijk verantwoordelijk voor de recente urbane toename van roofvogels, zoals slechtvalk en havik. Hoofdvoedsel van de oehoe in Nederland is de stadsduif. De oehoe is geen voedselspecialist. Dat de stadsduif veel wordt gevangen betekent dat het een veel voorkomende en/of gemakkelijk te bemachtigen prooi is.

De compacte stad, aaneengesloten urbaan gebied met grote stenen gebouwen en weinig of geen groen, lijkt sprekend op de voorkeursbiotoop van de stadsduif.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Hybridisatie met wilde rotsduiven is een probleem dat in sommige landen wel speelt, maar in ons land niet, omdat de rotsduif in Nederland niet voorkomt.

BESCHERMING

De Flora- en faunawet bepaalt duidelijk dat vogelsoorten die van nature in het wild in Nederland voorkomen, beschermd zijn. Het is geen discussiepunt dat de stadsduif niet van nature in het wild voorkomt in Nederland. Stadsduiven zijn echter niet vogelvrij. Zij vallen onder de zorgplicht van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat ze niet zomaar gevangen en afgemaakt mogen

worden. Afwijking van deze zorgplicht kan echter via andere wegen gerechtvaardigd worden dan die onderdeel uitmaken van de wet.

TOLERANTIE

Stadsduiven hebben een extreem hoge tolerantie ten opzichte van menselijke activiteit. Er is op veel manieren geprobeerd de overlast, die stadsduiven veroorzaken, te beperken door de aantallen te reguleren. Bij alle methodes die in het verleden zijn toegepast, gebaseerd op het wegvangen en afmaken van duiven, was het resultaat uiteindelijk nihil. Enkele schrikbarende

voorbeelden: in Barcelona bleek het niet mogelijk de populatie van 71.000 stadsduiven te reduceren door in een periode van slechts vier jaar 108.000 exemplaren af te maken. In Basel was het niet mogelijk de populatie terug te dringen door 100.000 stadsduiven af te maken tussen 1961 en 1985. In dergelijke situaties is het broedsucces van de resterende duiven groter, omdat de onderlinge concurrentie kleiner is. De andere vrijgekomen plekken worden ingenomen door individuen van buitenaf. Ondanks het grote aantal klachten stuit duivenbestrijding vaak op weerstand. Naast mensen die zich ergeren aan duiven, zijn er mensen die de aanwezigheid van stadsduiven waarderen en de duiven voeren. Bijvoeren heeft net als bestrijden nauwelijks effect. Het zorgt niet direct voor een grotere, maar wel voor een gezondere populatie. Binnen deze populatie treedt meer concurrentie op met als gevolg een lagere reproductie.

VREESDUIF

De duif heeft een belangrijke symbolische functie in de westerse samenleving. Het is fascinerend dat voor een gedomesticeerd dier is gekozen als boodschapper van de vrede en het is minstens zo fascinerend dat veel pogingen worden ondernomen om juist dit dier te bestrijden. Wil niet iedereen plagen, wat hem juist het dierbaarst is?

Jip Louwe Kooijmans is lid van de KNNV-afdeling Amsterdam en beleidsmedewerker bij Vogelbescherming Nederland.

Met dank aan Roel Lauwerier van RACM voor de archeologische informatie.

Literatuur

Bijlsma, R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. (2001), *Avifauna van Nederland 2*. GMB uitgeverij/KNNV uitgeverij Haarlem/Utrecht.
Drijgers, M.H. & E.P. de Rook (1998), *Duivenoverlast in Nederland*. Landelijke Werkgroep Duivenoverlast.
Haag-Wackernagel, D. (1995), *Die Taube*. Schwabe.
Johnston, R.F. & M. Janiga (1995), *Feral Pigeons*. Oxford University Press, USA.